

Surrealismen

Surrealismen tog form när André Breton (1896-1966) publicerade det första surrealistiska manifestet 1924. Liksom dess föregångare dada hade surrealismen sitt ursprung i första världskrigets skyttegravar, industrialiseringen av slakten av människor, och vad som sågs som etablissemangets skuld till kriget. Till skillnad från dadaisterna föredrog surrealister att projicera en bild av konformitet utåt.¹ Det bidrog också att göra surrealismen till mer av en rörelse än dada, säkert pådrivet av den drivande kraften från Breton.

Det var i början en exklusivt manlig rörelse, centrerad runt Breton.² Men surrealismen attraherade nya medlemmar, även kvinnor, främst under 1930-talet.³ Dock var det inte förrän 1980-talet som kvinnliga surrealisterna erkändes sin rättmätiga plats i rörelsen och konsthistorien.⁴ Ingrid Pfeiffer menar att det inte har funnits någon annan rörelse där kvinnor spelat en så revolutionerande och aktiv roll.⁵

Sigmund Freud (1856-1939) och hans teorier om att våra drömmar är undertryckta begär var en inspiration för surrealister, inte minst Breton.⁶ Surrealisterna ville släppa fram det undermedvetna så direkt och ostört som möjligt genom konsten. Att arbeta med slumpen, överraskningar och det undermedvetna var viktigt för surrealister.⁷

En aspekt av detta var surrealisters intresse för automatism. Under skapandeprocessen skulle förnuftet och rationaliteten stå i bakgrunden och det undermedvetna tillåtas komma fram i en text, en målning eller annan skapelse.⁸ På så sätt skulle vårt undermedvetna inte filtreras av förnuftet.

Även om surrealism började som en litterär rörelse, inkluderades även visuella konstnärer som målare av rörelsen.⁹ Film och fotografi blev viktiga tekniker inom surrealismen, bland annat för att de ansåg att kameran har en form av inbyggd automatism.¹⁰ Olika typer av fotomanipulation var också populära. Skulptur fick däremot bara en blygsam roll i surrealismen.¹¹

¹ David Hopkins, *Dada and Surrealism : a very short introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2004), s.42.

² Philipp Demandt och Poul Erik Tøjner, "Foreword", i *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, red. Ingrid Pfeiffer (Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020), 17-19, s.17.

³ Hopkins, s.22.

⁴ Ingrid Pfeiffer, "Fantastic women in Europe, the US, and Mexico", i *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, red. Ingrid Pfeiffer (Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020), 25-66, s.26.

⁵ Ibid, s.27.

⁶ Ibid, s.35.

⁷ Ibid, s.31.

⁸ Hopkins, s.68.

⁹ Ibid, s.18.

¹⁰ Ibid, s.84.

¹¹ Ibid, s.86.

För surrealisterna var dock tekniken inte det viktiga, utan den inre, mentala ”verklighet” som tekniken förmedlade.¹² De var inte så intresserade av konst som begrepp, företeelse och koncept, utan ville i stället föra samman konsten och livet.¹³

Breton och andra surrealisterna flyttade i och med andra världskrigets utbrott till USA och många blev kvar där efter kriget. Och även om surrealismen som rörelse fortsatte till Bretons död 1966 så var förskjutningen av tyngdpunkten till USA början till slutet på surrealismen som rörelse.¹⁴

Frida Kahlo

Frida Kahlo (1907-1954) visade tidigt under sin uppväxt i Mexico ett intresse för konst. Men det var inte förrän hon var med i en olycka och skadades svårt som hon under sjukhusvistelsen började måla aktivt.

1929 gifte hon sig med den etablerade konstnären Diego Rivera (1886-1957). Makarnas konst tog sig olika uttryck och former; Rivera var mest känd för väggmålningar, Kahlo för små oljemålningar på metallplatta, duk eller masonit. Men de delade en rad intressen och teman, inte minst Mexicos kultur och historia.

Kahlo ska ha sagt att hon målade för att hon måste och direkt från sitt inre.¹⁵ Men det betyder inte att Kahlo undvek politiska ämnen. Ett exempel är *Självporträtt på gränsen mellan USA och Mexico* (1932, olja på kopparplåt, 35x37,5 cm), som visar Kahlo stående på gränsen mellan USA och Mexico. USA står för industrialism, med höga skorstenar, skyskrapor och metalliska strukturer i mänsklig form. Mexico representeras av ruinerna av en pyramid eller tempel, en döds-kalle, blommor och växter.

”Primitiv” konst från olika delar av världen var ett vanligt förekommande element inom surrealismen.¹⁶ Kahlo inkorporerade också traditionell konst och kultur i sina målningar, främst då från för-columbiansk tid, alltså före 1492. Kahlo klädde sig ofta i kläder och smycken med stil från den för-columbianska tiden, vilket syntes i hennes konst. Döds-kallen, blommorna och industriella objekt i mänsklig form i *Självporträtt* är element som förekom i surrealistisk konst.

Att placera sig själv i sina målningar förekom bland kvinnliga surrealisterna, däremot var det ovanligt bland manliga surrealisterna.¹⁷ Philipp Demandt och Poul Erik Tøjner menar att mycket av det vi kan se i manliga surrealisternas konst återfinns också i rörelsens kvinnliga

¹² Ibid, s.62.

¹³ Ibid, s.28.

¹⁴ Ibid, s.25.

¹⁵ Hayden Herrera, ”Skönheten & odjuret: Frida Kahlo & Diego Rivera”, i *Skapande par*, red. Whitney Chadwick, Isabelle Courtivron, och Hans-Jacob Nilsson (Stockholm: Alfabet, 1994), 119–36, s.121.

¹⁶ Hopkins, s.132.

¹⁷ Pfeiffer, s.32.

konstnärers verk, med ett undantag, att kvinnorna i högre utsträckning än männen placerar sig själva i sina konstverk.¹⁸

Ett tydligt exempel på det, men också likheter mellan Kahlos konst och surrealismen, är *Henry Ford-sjukhuset* (1932, olja på metall, 30,5x38 cm). Målningen är ett exempel på hur Kahlo ofta uttryckte sig om vad som hände med hennes kropp.¹⁹ I målningen ligger hon naken och blödande från underlivet på en säng, i ett tomt landskap med industrier i bakgrunden. Flera objekt svävar i luften och är kopplade till Kahlo via röda snören; ett foster, ett bäcken, en blomma osv. Med andra ord, en självbiografisk berättelse om födsel och död, som var vanligt förekommande motiv för Kahlo.

Frida Kahlo och surrealismen

Frida Kahlos första kontakt med surrealismen kom när André Breton och hans fru Jacqueline Lamba (1910–1993) besökte Mexico 1938. Paret bodde hos Kahlo och Diego Rivera, och Breton föll för bilderna han såg på väggarna, speciellt för Kahlos målningar.²⁰ Kvinnorna fann varandra och blev goda vänner. Kahlo kom dock aldrig överens med Breton, som hon uppfattade som arrogant och tråkig.²¹ Hon lär ha sagt att hon inte visste att hon var surrealist förrän Breton kom till Mexiko och satte den etiketten på henne.²² Hon själv såg inte sina målningar som surrealistiska, utan snarare självbiografiska och realistiska.²³

Efter besöket i Mexiko erbjöd Breton att arrangera en utställning för Kahlo i Paris, ett erbjudande som hon accepterade och hon resten 1939 till Frankrike.²⁴ Det frostiga förhållande mellan Kahlo och Breton fortsatte, och det utvidgades till att gälla de andra manliga surrealisterna.²⁵ Kahlos uppfattning av surrealisterna mjuknade något när utställningen öppnades och hon fick ta emot hyllningar för sin konst.²⁶

Sammanfattningsvis ter det sig som att Frida Kahlos roll inom surrealismen har mer att göra med hennes förhållande till personer inom rörelsen än någon avsiktlig identifiering som surrealist. Även om surrealismen ville inkludera henne i rörelsen skulle hon under resten av sitt liv vägra acceptera det. Surrealismens möte med Mexico däremot bidrog till surrealismens vitalisering.²⁷ Kahlo höll sig för sig själv och verkar inte ha ändrat sin konst, även om Hayden

¹⁸ Demandt och Tøjner, s.17.

¹⁹ Herrera, s.127.

²⁰ Whitney Chadwick, *The militant muse : love, war and the women of surrealism* (London: Thames & Hudson, 2021), s.129.

²¹ Ibid, s.130.

²² Ibid, s.131.

²³ Hopkins, s.137.

²⁴ Chadwick, s.133.

²⁵ Ibid, s.136.

²⁶ Ibid, s.146.

²⁷ Tere Arcq, ”Magical encounters: the surrealist women in Mexico”, i *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, red. Ingrid Pfeiffer (Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020), 261–326, s.262.

Herrera menar att både Kahlo och Rivera influerades av surrealismen.²⁸ Men det är nog lättare att spåra influenser av Kahlo bland surrealisterna än tvärtom.

Källförteckning

Arcq, Tere. "Magical encounters: the surrealist women in Mexico". I *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, redigerad av Ingrid Pfeiffer, 261–326. Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020.

Chadwick, Whitney. *The militant muse: love, war and the women of surrealism*. London: Thames & Hudson, 2021.

Demandt, Philipp, och Poul Erik Tøjner. "Foreword". I *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, redigerad av Ingrid Pfeiffer, 17–19. Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020.

Herrera, Hayden. "Skönheten & odjuret: Frida Kahlo & Diego Rivera". I *Skapande par*, redigerad av Whitney Chadwick, Isabelle Courtivron, och Hans-Jacob Nilsson, 119–36. Stockholm: Alfabeta, 1994.

Hopkins, David. *Dada and Surrealism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

Pfeiffer, Ingrid. "Fantastic women in Europe, the US, and Mexico". I *Fantastic women : surreal worlds from Meret Oppenheim to Frida Kahlo*, redigerad av Ingrid Pfeiffer, 25–66. Frankfurt: Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2020.

²⁸ Herrera, s.125.